

Metafora conceptuală în predarea limbii române ca limbă străină

Ramona Cătălina Corbeanu

Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”/
Universitatea din București
catalina.corbeanu@unibuc.ro

Pentru a cita acest articol: Corbeanu, R.C., 2024, „Metafora conceptuală în predarea limbii române ca limbă străină”. *Romanian Studies Today*. VIII, p. 103-113.

Abstract. The paper contains two parts, a theory, in which I will try to show what is the role of the conceptual metaphor in the process of learning and teaching a foreign language and how this topic has been treated in specialized research. In the second part I will point out the importance of teaching conceptual metaphor to foreign students learning Romanian and I will propose a set of metaphorical competence exercises.

Keywords: Romanian as a foreign language; conceptual metaphor; cognitive linguistics; teaching process for L2

1. Introducere

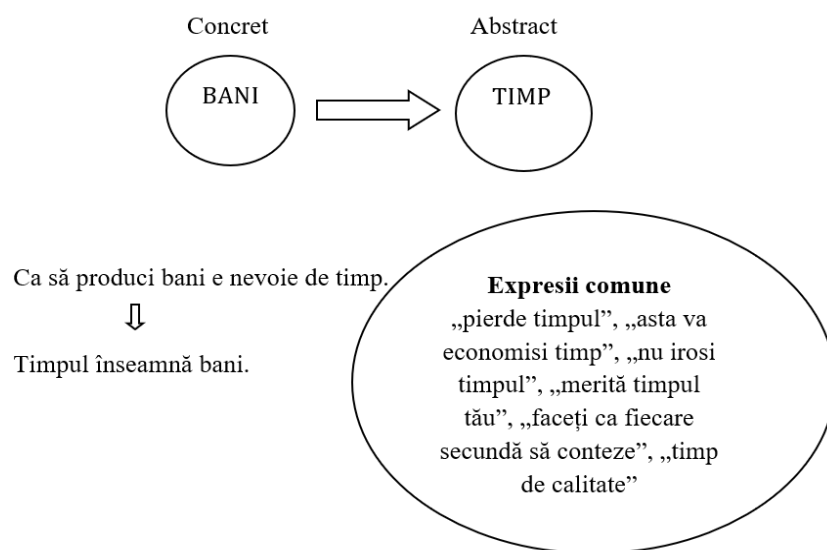
Lucrarea conține două părți, una teoretică, în care voi încerca să arăt care este rolul metaforei conceptuale în procesul de învățare și de predare a unei limbi străine și cum a fost tratat acest subiect în cercetările de specialitate. În a doua parte voi puncta importanța predării metaforei conceptuale studenților străini care învață limba română și voi propune un set de exerciții utile în dobândirea competenței metaforice.

Ne vom referi la metaforă din perspectivă cognitivă. Metafora conceptuală, unul dintre principalele subiecte în lingvistica cognitivă, este o teorie dezvoltată de lingviștii George Lakoff și Mark Johnson în cartea lor „Metaphors We Live By” (1980/2003).

Aceștia consideră că gândirea umană este profund influențată de metafore, care nu sunt doar figuri de stil, ci și „structuri fundamentale ale înțelegerii lumii”, o parte integrantă a modului în care gândim și ne exprimăm ideile. În mare parte sistemul nostru conceptual este structurat metaforic, „majoritatea conceptelor fiind înțelese parțial prin intermediul altor concepte” (Lakoff și Johnson 2022: 56).

Metafora conceptuală reprezintă un concept abstract (domeniul-țintă) înțeles prin intermediul unei imagini concrete (domeniul-sursă), cu mențiunea că dezvăluie o viziune asupra lumii așa cum este construită de o anumită cultură. O analiză a metaforelor conceptuale contribuie la înțelegerea culturii în sine (Lakoff 1987, Sweetser 1990), „cultura” simbolizând suma tuturor practicilor umane (Kövecses 2006: 283).

Pentru înțelegerea conceptului de metaforă conceptuală vom exemplifica mai jos prin metafora „timpul este/înseamnă bani”, în limba română, un model ilustrativ în literatura de specialitate (Lakoff și Johnson 1980/2003, Kövecses 2006), prin care înțelegem conceptul abstract *timp* (ținta) prin stabilirea unei legături cu conceptul concret *bani* (sursa).

În ceea ce privește clasificarea metaforelor conceptuale, Lakoff și Johnson (1980), părinții metaforei conceptuale, le-au împărțit astfel: metafore structurale – un concept este structurat în mod metaforic în termenii altui concept (de exemplu: *Munca e o resursă.*), metafore orientaționale – organizează un întreg sistem în relație cu concepte precum orientarea spațială – sus/jos, față/spate, central/periferic (de exemplu: *Fericirea e în sus.* < *Mi-a ridicat moralul.*; *Boala și moartea sunt în jos.* < *Sănătatea lui este în declin.*), metafore ontologice – evenimente, activități, emoții sunt considerate entități sau substanțe (*Mintea e o entitate.* < *Mintea mea nu funcționează azi.*).

Este adevărat că de obicei, pentru vorbitorii non-nativi, provocarea vine odată cu exprimarea ideilor abstracte, cum ar fi timpul, emoțiile sau relațiile, care adesea sunt înțelese și exprimate prin metafore conceptuale.

Tomoiagă (2015) observă „caracterul antropocentric în care se orientează creația metaforică”, sentimentele, trăirile și modul omului de a se raporta la lume reprezentând baza creației lingvistice. „Bucuria, tristețea, durerea și frica omului, modul său de a considera lumea și atitudinea lui față de lume, toate acestea se reflectă în cuvânt, în actul de creație lingvistică” (Coșeriu 2000-2001).

2. Metafora conceptuală în L2

Învățarea vocabularului reprezintă punctul central în achiziția limbii (Schmitt 1997), iar atunci când vorbim de achiziția vocabularului metaforele conceptuale reprezintă nu doar o strategie cognitivă și lingvistică importantă pentru facilitarea înțelegerii conceptelor abstracte (Niemeier 2017), dar și un mijloc valoros de înțelegere și dobândire a cunoștințelor în sens larg (Lakoff & Johnson 1980).

Pentru a investiga modul în care procesarea metaforei este utilă pentru achiziția vocabularului L2, s-a încercat să se stabilească legătura dintre competența metaforică, conștientizarea metaforică și achiziția vocabularului L2 (Boers 2004; Kalyuga și Kalyuga 2008; Littlemore 2001). Littlemore (2001) a definit competența metaforică ca un amestec de patru componente: originalitatea producerii metaforelor, capacitatea de a găsi sens în metaforă, viteza cu care cineva găsește sensul în metaforă și fluența interpretării metaforei.

Competența metaforică are un rol important, contribuind în mod special la competența gramaticală, la competența textuală, la competența ilocuționară, la competența sociolingvistică și la competența strategică. Metafora este astfel foarte relevantă pentru învățarea, predarea și testarea limbii a doua, de la cele mai timpurii până la cele mai avansate etape de învățare (Littlemore și Low 2006).

Vorbitorilor L2 le lipsește adesea viziunea asupra lumii, cultura și socializarea unui vorbitor nativ și, în consecință, pot fi incapabili să înțeleagă limbajul metaforic (Niemeier 2017). Filtrul cultural creează probleme în înțelegerea metaforelor conceptuale, mai ales că acestea sunt percepute ca expresii lingvistice independente de orice sistem conceptual și izolate unele de altele la nivel conceptual (Kövecses 2002: 200).

Domeniul producerii de metafore de către cursanții L2 este încă la început, cele mai importante contribuții fiind cele ale lui Nacey (2013), pentru nativi norvegieni cu L2 engleză, și ale lui Littlemore et al. (2014), pentru nativi greci sau germani care învață engleza. Pentru limba română ca limbă străină Dincă (2019) a ilustrat procesul de asimilare a valențelor metaforice ale comunicării printr-o serie de metafore conceptuale care pot fi asociate reprezentării *vieții ca o călătorie*. Dar

lipsească cu desăvârșire studii cu date cantitative privind utilizarea metaforelor conceptuale de către studenții care învață limba română.

S-a demonstrat că în cele mai multe cazuri studenții nu vor folosi sensurile figurate ale cuvintelor (Danesi 1992, Littlemore 2009). Din dorința de a nu face o posibilă greșeală sau doar pentru că există o nesiguranță în folosirea metaforelor, nefiind asimilate complet și nefăcând parte din vocabularul cotidian, studenții străini evită folosirea lor și recurg la termeni cunoscuți.

Pe măsură ce încep să folosească sensurile metaforice ale cuvintelor, studenții deprind cunoștințe bogate de vocabular. Această deprindere reprezintă un indicator important al profunzimii vocabularului (Turner 2014: 44).

Învățarea vocabularului este un proces cu mai multe fațete și cercetarea metaforei conceptuale în procesul de achiziționarea a unei limbi străine este strâns legată de diverși factori care afectează eficiența învățării bazate pe metafore, cum ar fi stilurile cognitive, vârsta, competența și dificultatea diferitelor tipuri de metafore conceptuale (Niemeier 2017).

2.1. Aspecte privind procesul de predare

Principalele argumente pentru care metaforele conceptuale ar trebui integrate în predarea unei limbi străine, respectiv limba română, sunt îmbogățirea vocabularului, îmbunătățirea competențelor sociolingvistice, facilitarea comunicării interculturale, facilitarea memorării (Yim 2023), metaforele având un puternic rol mnemotehnic, accesul la structuri cognitive profunde, limbajul metaforic fiind strâns legat de modul în care recepționăm și interpretăm diverse experiențe (Lakoff și Johnson 1980/2003).

În procesul de predare a unei limbi străine, competența metaforică, competența gramaticală și competența comunicativă ar trebui valorificate în aceeași măsură, fără a se exclude reciproc, chiar dacă în manualele de L2 competența metaforică joacă un rol secundar (Danesi 1992).

Ordinea predării și nivelul de dificultate al metaforelor conceptuale ar trebui, de asemenea, analizate, deoarece sarcina cognitivă ar putea fi diferită.

Predarea metaforelor este dificilă, deoarece profesorii trebuie să ia în considerare diverse variabile, cum ar fi competența cursanților, stilul cognitiv, pedagogia și materialele de învățare și există o insuficiență a materialelor de instruire și de învățare bazate pe metafore (Yim 2023). Când predau metafore, profesorii pot pregăti mai multe metafore similare sau alte expresii non-literale și pot ghida elevii să ghicească sensul pe baza cunoștințelor lor L1, prin asociere metaforică.

Este foarte important ca profesorii să-și îndrume în mod conștient studenții să stabilească relația dintre metaforă și învățarea limbilor străine, punându-se accentul pe cunoștințele metaforice în limba lor țintă. Îmbunătățirea competenței metaforice

este un proces gradual de acumulare, care poate fi dezvoltat prin instruire și practică conștientă.

În orice proces de învățare, este important să urmărim câțiva pași bine definiți. În ceea ce privește procesul de asimilarea a metaforelor conceptuale, am ales să exemplificăm prin schema identificării metaforelor conceptuale, adaptată după Pragglejaz (2007: 3):

1. Citiți textul.
2. Determinați unitățile lexicale.
3. Pentru fiecare unitate lexicală:
 - a. Stabiliți-i sensul în context.
 - b. Determinați dacă are un sens diferit, de bază, în alte contexte.

2.2. Nivelul de competență lingvistică

O altă problemă ar fi nivelul de limbă potrivit pentru introducerea metaforelor conceptuale. Pentru a introduce nu neapărat conceptul de metaforă conceptuală, ci activități care să implice recunoașterea și utilizarea metaforelor conceptuale din limba română, studenții non-nativi ar trebui să cunoască vocabularul minimal și să ajungă să înțeleagă atât termeni concreți, cât și abstracti. Vocabularul minimal pentru nivelurile A1, A2 (Descrierea minimală a limbii române (A1, A2, B1, B2) 2023) ar trebui să fie asimilat.

Boers (2004) susține că predarea metaforelor tinde să funcționeze cel mai bine la studenții intermediari, deoarece începătorilor le lipsește bagajul lexical, iar studenții avansați preferă să nu-și asume riscuri.

Pe de altă parte Littlemore (2001) a observat că studenții avansați L2 au competențe metaforice mai ridicate, ceea ce îi ajută să înțeleagă și să-și amintească vocabularul într-o manieră eficientă. Cert este că nu putem aborda metaforele conceptuale la studenți începători, dar cu siguranță le putem integra în procesul de predare la studenții cu nivel intermediar de limbă.

Se poate spune că un student care deține nivelul prag, situat în dreptul nivelului B1 în Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi, este capabil să înțeleagă și să folosească metafore conceptuale. Știm că Nivelul prag are ca țintă stăpânirea nivelului de utilizare independentă a unei limbi străine, studentul putând să înțeleagă bine o vorbire standard, pe teme familiare, referitoare la activitatea profesională, obiceiuri cotidiene, școală, petrecerea timpului liber etc.

3. Modele de activități practice

Nivelul de cunoaștere a limbii române vizat pentru exercițiile propuse este B1, cu aplicații pentru toate cele patru competențe lingvistice: receptarea textului scris, producerea discursului oral, receptarea discursului oral, producerea textului scris. Exercițiile propuse sunt accesibile, practice și stimulante pentru studenți, ajutându-i să înțeleagă și să creeze metafore conceptuale și să se apropie de expresivitatea limbii române.

Înainte de începerea exercițiilor, pentru a ajuta studenții străini să recunoască și să înțeleagă o metaforă conceptuală, aceștia vor fi îndrumați să urmeze câțiva pași:

- a. să identifice termenii comparați – să caute expresii sau descrieri care compară două domenii diferite;
- b. să determine sursa și ținta – să stabilească care concept (domeniu) este folosit pentru a-l explica pe celălalt.

Pentru elaborarea exercițiilor am ales termeni din vocabularul A1-A2, studiat la Anul Pregătitor în primul semestru (vezi *Descrierea minimală*), prin urmare termeni cunoscuți de studenți.

La o simplă răsfoire a unui manual B1-B2, observăm prezența metaforelor conceptuale care se reflectă sub diverse expresii:

Drum – *a-și croi un drum în viață*
 Călătorie – *viața este o călătorie*
 Inimă – *în inima orașului/țării*
 A urca – *a urca pe treptele carierei*

Mai jos sunt propuse câteva resurse educaționale pentru cele patru competențe lingvistice.

3.1 Receptarea textului scris

I. Citiți următoarele texte și identificați metaforele conceptuale:

- a. *Pădurile tinere în creștere, se deosebesc de pădurile bătrâne. Pădurile tinere acumulează rezerve de carbon, eliminând-l din atmosferă. Acest carbon se acumulează în depozite. Prin urmare, tocmai pădurile tinere pot fi considerate pe deplin plămâni verzi ai planetei!*¹
- b. *Toate celulele unei plante pot comunica între ele, direct sau prin intermediul altor celule. De exemplu, celulele frunzei pot „informa” celulele rădăcinii cu privire la starea lor de nutriție, astfel încât rădăcina să intensifice sau să reducă absorbția apei și a substanțelor minerale.*²

¹ <https://climate-box.com/wp-content/uploads/2023/12/Climate-Box-Textbook-RO.pdf>

² <https://catalog.manualedigitaleart.ro/art-biologie-6-2023/v1/art-biologie-6-2023.pdf>

II. Identificați metaforele conceptuale din enunțurile de mai jos și asociați fiecare enunț cu imaginea potrivită.

a. La gura sobei este cald.

b. Am ajuns în inima orașului.

c. Timpul zboară.

d. Drumul spre succes este dificil.

e. Limba ceasului este la ora 8.

1

2

3

4

5

1.	2.	3.	4.	5.

III. Lucrați în perechi. Completați propozițiile folosind expresii metaforice.

- Drumul vieții este ca o _____
- Gândurile curg prin mintea mea ca un _____
- Timpul trece ca un _____
- Cuvintele sale sunt ca niște _____
- A spera înseamnă să aprinzi un _____
- Dragostea este ca un _____, pentru că _____
- Viața este ca o _____

IV. Completați enunțurile cu următoarele cuvinte:

a naviga	memorie	a deschide	trafic	criză	a accesa
----------	---------	------------	--------	-------	----------

- Telefonul are mică.
- Ieri am pe internet trei ore.
- Trebuie informațiile de pe hard.
- În 2008 a fost imobiliară.
- Pe computer, Chrome.

V. Asociați fiecare expresie de mai jos unui domeniu metaforic din tabel.

a face pași înainte; a fi plin de energie; a sta pe margine; a vedea lucrurile din alt unghi; a urca în carieră; a avea în vedere; a lăsa un gust amar; a devorat cartea; asta m-a făcut să fierb toată ziua; a-i scăpa din vedere; a nu-i mirosi a bine.

hrană			
mișcare			
spațiu			
percepție vizuală			
neimplicare			

3.2. Receptarea discursului oral**VI. Ascultați următorul material și alegeți răspunsul corect.**

(<https://www.youtube.com/watch?v=02bTkxvGFmQ>)

- A. Neuronii sunt celule nervoase care mesaje.
- transmit
 - trimit
 - primesc
- B. ajută la construirea circuitelor neuronale.
- neurologii
 - celule nervoase
 - neuronii noi
- C. Circuitele neuronale sunt
- zone ale creierului
 - informații
 - autostrăzi
- D. neuronilor se numește neurogeneză.
- prezența
 - nașterea
 - schimbarea
- E. Neuronii nou-născuți în hipocamp.
- au călătorit
 - au murit
 - au rămas

3.3. Producerea textului scris

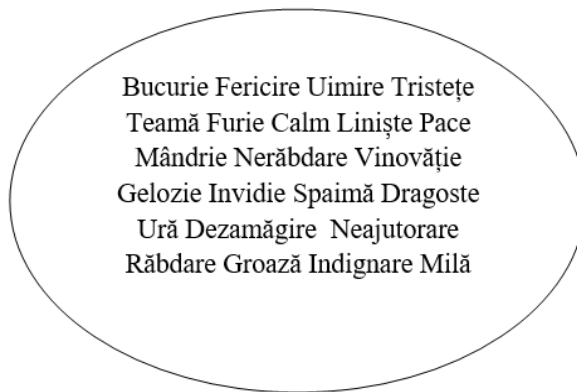
VII. „Internetul este o autostradă informațională”. Ce părere aveți despre această informație? Scrieți un text de 200 de cuvinte!

.....
.....
.....

VIII. Alege o emoție și asociaz-o cu un obiect sau un fenomen natural. Apoi explică de ce ai ales acea asociere.

Exemplu:

Frica este ca o umbră. (fiindcă te urmează pretutindeni și te face să te simți mic)

3.4. Producerea discursului oral

IX. Spuneți ce metafore există în limba voastră nativă pentru a se îndrăgosti și explicați-le pe înțelesul colegilor.

Exemple din română: *a avea fluturi în stomac*
a i se aprinde călcâiele

X. Asociază elementele naturale (apa, aer, focul, pământ, vântul, furtună) cu idei abstracte sau emoții:

Exemplu: *Viața este un râu.*

4. Concluzii

Competența metaforică are un rol important atât în învățarea vocabularului, cât și în îmbunătățirea competențelor sociolingvistice. Astfel, înțelegerea metaforelor conceptuale într-o limbă non-nativă poate ajuta la o mai bună cunoaștere a modului de gândire, a valorilor și a obiceiurilor culturii respective, facilitând comunicarea interculturală.

Procesul de predare poate fi anevoios dacă ne gândim la diferențele culturale dintre studenți, la introducerea conceptelor abstracte și la stilurile cognitive diferite ale studenților.

Nivelul de competență lingvistică potrivit pentru introducerea metaforelor conceptuale în predare ar trebui să fie cel puțin B1. În procesul de predare a metaforelor conceptuale, resursele educaționale joacă un rol foarte important, obiectivele principale fiind identificarea și folosirea metaforelor conceptuale.

Bibliografie

- Anghelescu, N., 2006, „Metafore conceptuale comune: inima”, în *Antic și modern. In honorem Luciae Wald*, (coord.) A.C. Cristina Halichias și Tudor Dinu, București, Editura Humanitas, xx-xx
- Boers, F., 2004, „Expanding Learners' Vocabulary Through Metaphor Awareness: What Expansion, What Learners, What Vocabulary?” în (eds.) S. Niemeier și M. Achard, *Cognitive Linguistics, Second Language Acquisition, and Foreign Language Teaching*, Mouton de Gruyter, 211-234.
- Coșeriu, E., 2000-2001, „Creația metaforică în limbaj”, *Dacoromania*, Serie nouă, V–VI, Cluj-Napoca, 11-33
- Danesi, M., 1992, „Metaphor and classroom second language learning”, *Romance Languages Annual 3*: 189-93.
- Dincă, I., 2019, „The integration of conceptual metaphors from an intercultural perspective in teaching Romanian as second language”, *Journal of Romanian literary studies* 18, 1230-1239. <https://doi.org/10.1080/10926480709336752>
- Kalyuga, M., S. Kalyuga, 2008, „Metaphor awareness in teaching vocabulary”, *Language Learning Journal* 36(2), 249-257. DOI: 10.1080/09571730802390767
- Kövecses, Z., 2000, *Metaphor and Emotion: Language, Culture and the Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kövecses, Z., 2002, *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford, Oxford University Press.
- Kövecses, Z., 2006, *Language, mind and culture: a practical introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Lakoff, G., 1987, *Women, Fire and Dangerous Things*. Chicago, Chicago University Press.
- Lakoff, G., M. Johnson, 1980, *Metaphors We Live By*. Chicago, Chicago University Press.
- Lakoff, G., M. Johnson, 2022, *Metafore după care trăim*. Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”.
- Littlemore, J., 2001, „The use of metaphor in university lectures and the problems that it causes for overseas students” în *Teaching in Higher Education*, 6(3), 333-349. <https://doi.org/10.1080/13562510120061205>

- Littlemore, J., G. Low, 2006, „Metaphoric Competence, Second Language Learning, and Communicative Language Ability”, *Applied Linguistics* 27, nr. 2, 268-294, <https://doi.org/10.1093/applin/aml004>
- Littlemore, J., 2009, *Applying Cognitive Linguistics to Second Language Learning and Teaching*. Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- Littlemore, J., T., Krennmayr, J., Turner, și S., Turner, 2014, „An investigation into metaphor use at different levels of second language writing”, *Applied Linguistics*, 35(2), 117–144. <https://doi.org/10.1093/applin/amt004>
- Nacey, S., 2013, *Metaphors in Learner English [Metaphor in Language, Cognition, and Communication 2]*. Amsterdam and Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- Niemeier, S., 2017, *Task-based grammar teaching of English*. Tübingen, Narr Francke Attempto.
- Pragglez, G., 2007, „MIP: A Method for Identifying Metaphorically Used Words in Discourse”, *Metaphor and Symbol*, 22(1), 1–39.
- Schmitt, N., 1997, „Vocabulary Learning Strategies”, în (eds.) D.N. Schmitt și M. McCarthy, *Vocabulary: Description, Acquisition and Pedagogy*. Cambridge, Cambridge University Press, 199-227.
- Sweetser, E., 1990, *From etymology to pragmatics: Metaphorical and cultural aspects of semantic structure*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Tomoiață, M.-A., 2017, „Metaforele conceptuale în limba română contemporană”, *Dacoromania*, Serie nouă, XX (1), 55– 67.
- Turner, S.L., 2014, „The development of metaphoric competence in French and Japanese learners of English”, Thesis, University of Birmingham. <http://etheses.bham.ac.uk/id/eprint/5449/>.
- Yim, D., 2023, „Metaphor as a cognitive facilitator in L2 vocabulary acquisition”, *Journal of Language Teaching*, 3(5), 23-28. <https://doi.org/10.54475/jlt.2023.012>

